

शालेय शिक्षणात वेकलेट (Wakelet) डिजिटल प्लॅटफॉर्मचा प्रभावी वापर

*संतोषकुमार माधवराव पाटील

*पदवीधर शिक्षक, शिक्षा विभाग, जिल्हा परिषद केंद्रीय प्राथमिक शाळा तळणी, तालुका बिलोली, नांदेड, महाराष्ट्र, भारत।

सारांश

वेकलेट (Wakelet) हे एक विनामूल्य आणि प्रभावी डिजिटल प्लॅटफॉर्म आहे जे शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांना विविध प्रकारची माहिती (resources) जसे की लेख, व्हिडिओ, प्रतिमा, लिंक्स आणि डॉक्युमेंट्स एकाच ठिकाणी जतन (save) करण्यास, आयोजित (organize) करण्यास आणि शेअर (share) करण्यास मदत करते. या प्लॅटफॉर्मचा वापर करून, शिक्षक आणि विद्यार्थी 'वेक्स' (Wakes) नावाचे संग्रह (collections) तयार करू शकतात, जे खाजगी किंवा सार्वजनिकरित्या शेअर केले जाऊ शकतात. शालेय शिक्षण अधिक आकर्षक, परस्परसंवादी आणि प्रभावी बनवण्यासाठी वेकलेट हे एक उत्तम साधन आहे।

मुख्य शब्द: वेकलेट (Wakelet), डिजिटल प्लॅटफॉर्मचा।

प्रस्तावना

आजच्या डिजिटल युगात शिक्षण पद्धती अधिक प्रभावी आणि आकर्षक बनवण्यासाठी नवनवीन तंत्रज्ञानाचा वापर करणे आवश्यक झाले आहे. या बदलांमध्ये 'वेकलेट' (Wakelet) नावाचे एक ऑनलाइन प्लॅटफॉर्म शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांसाठी अत्यंत उपयुक्त ठरत आहे.

वेकलेट: माहितीच्या महाजालातील तुमचा वैयक्तिक खजिना

सोप्या भाषेत सांगायचे तर, वेकलेट हे एक असे डिजिटल साधन आहे जे तुम्हाला इंटरनेटवरील विविध प्रकारची माहिती—जसे की लेख, व्हिडिओ, वेबसाइट्स, सोशल मीडिया पोस्ट, चित्रे आणि पीडीएफ फाइल्स—एकाच ठिकाणी 'कलेक्शन' (Collection) च्या स्वरूपात जतन आणि संगठित करण्यास मदत करते. तुम्ही तुमच्या आवडीनुसार किंवा विषयानुसार वेगवेगळी कलेक्शन्स तयार करू शकता आणि ती इतरांसोबत सहज शेअर करू शकता.

शालेय शिक्षणाच्या दृष्टीने, वेकलेट हे केवळ माहिती गोळा करण्याचे साधन नाही, तर ते एक असे व्यासपीठ आहे जे विद्यार्थ्यांना सर्जनशील बनवण्यास, शिक्षकांना प्रभावीपणे शिकवण्यास आणि वर्गातील संवाद अधिक मनोरंजक बनवण्यास प्रोत्साहन देते. यामुळे शिक्षण प्रक्रिया अधिक सोपी, सुलभ आणि आनंददायी होते।

संशोधनाची प्रमुख उद्दिष्टे

शालेय शिक्षणामध्ये 'वेकलेट' (Wakelet) या डिजिटल प्लॅटफॉर्मच्या वापरासंदर्भात संशोधन करताना, संशोधनाची उद्दिष्टे स्पष्ट आणि

नेमकी असणे महत्वाचे आहे. यामुळे संशोधनाला योग्य दिशा मिळते आणि निष्कर्षाची अचूकता वाढते.

शैक्षणिक संशोधनाच्या व्याख्येनुसार, शिक्षण क्षेत्रातील समस्यांचे शास्त्रशुद्ध पद्धतीने उत्तर शोधण्याचा प्रयत्न करणे हे संशोधनाचे मुख्य उद्दिष्ट असते.^[1] वेकलेटच्या संदर्भात, हे संशोधन विद्यार्थी, शिक्षक आणि संपूर्ण शिक्षण प्रक्रियेवर होणाऱ्या परिणामांचे विश्लेषण करण्यावर केंद्रित असेल.

वेकलेटच्या शैक्षणिक वापराच्या संशोधनाची प्रमुख उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे असू शकतात:

विद्यार्थ्यांच्या दृष्टिकोनातून:

- अध्ययन प्रक्रियेवरील परिणाम तपासणे:** वेकलेटच्या वापरामुळे विद्यार्थ्यांच्या संकल्पना समजून घेण्याच्या क्षमतेत, माहितीच्या संगठनात आणि अभ्यासातील एकाग्रतेत काय बदल होतो, याचा अभ्यास करणे.
- सर्जनशीलता आणि सहभागाला चालना:** वेकलेटच्या माध्यमातून डिजिटल पोर्टफोलिओ किंवा प्रकल्प तयार करताना विद्यार्थ्यांच्या सर्जनशीलतेला कितपत वाव मिळतो आणि वर्गातील त्यांचा सक्रिय सहभाग कसा वाढतो, हे तपासणे.
- तंत्रज्ञान कौशल्यांचा विकास:** वेकलेटचा वापर केल्याने विद्यार्थ्यांमध्ये डिजिटल साक्षरता, माहितीचे विश्लेषण आणि ऑनलाइन साधनांच्या वापराची कौशल्ये कितपत विकसित होतात, याचा अभ्यास करणे.
- सहयोगी शिक्षणावर (Collaborative Learning) परिणाम:** गटात काम करताना वेकलेटचा वापर केल्यास

विद्यार्थ्यांमधील संवाद, जबाबदारीची विभागणी आणि सांघिक कार्यावर काय परिणाम होतो, हे तपासणे.

शिक्षकांच्या दृष्टिकोनातून:

- अध्यापन पद्धतीतील प्रभावीपणा तपासणे:** पाठ नियोजन (Lesson Planning), शैक्षणिक साहित्याचे (Resources) संकलन आणि वितरणासाठी वेकलेट किती प्रभावी ठरते, याचा अभ्यास करणे.
- वेळेची बचत आणि कार्यक्षमता:** वेकलेटमुळे शिक्षकांच्या प्रशासकीय कामात, जसे की माहितीपत्रके (Newsletters) तयार करणे किंवा गृहपाठ तपासणे, किती आणि कशी मदत होते, हे मोजणे.
- व्यावसायिक विकासातील भूमिका:** शिक्षक स्वतःच्या व्यावसायिक विकासासाठी आणि इतर शिक्षकांसोबत ज्ञान वाटून घेण्यासाठी वेकलेटचा कसा वापर करतात, याचा आढावा घेणे.

एकूण शिक्षण प्रक्रियेच्या दृष्टिकोनातून:

- शिक्षक-विद्यार्थी-पालक संवाद:** या तिन्ही घटकांमध्ये माहितीचे आदान-प्रदान करण्यासाठी वेकलेट एक प्रभावी माध्यम म्हणून कसे कार्य करते, याचे विश्लेषण करणे.
- डिजिटल शिक्षणाचे एकात्मिकरण:** शाळेच्या एकूण शैक्षणिक वातावरणात वेकलेटसारख्या डिजिटल साधनांचा यशस्वीपणे कसा समावेश करता येईल, याबद्दल निष्कर्ष काढणे.

ही उद्दिष्टे संशोधनाच्या विषयानुसार आणि व्याप्तीनुसार अधिक विशिष्ट केली जाऊ शकतात. या संशोधनातून मिळालेले निष्कर्ष शिक्षण प्रक्रियेला अधिक आधुनिक, प्रभावी आणि विद्यार्थी-केंद्रित बनवण्यासाठी निश्चितच उपयुक्त ठरतील.

वेकलेट म्हणजे कायशालेय शिक्षणात वेकलेटचा उपयोग

आजच्या डिजिटल युगात, शिक्षण पद्धतींमध्ये नवनवीन तंत्रज्ञानाचा वापर वाढत आहे. यातच 'वेकलेट' (Wakelet) नावाचे एक अत्यंत उपयुक्त आणि विनामूल्य डिजिटल प्लॅटफॉर्म शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांसाठी एक वरदान ठरत आहे. वेकलेटच्या माध्यमातून ऑनलाइन माहिती (कंटेंट) जतन करणे, संघटित करणे आणि इतरांसोबत शेअर करणे खूप सोपे होते. चला तर मग पाहूया, शालेय शिक्षणात वेकलेटचा प्रभावी वापर कसा करता येतो.

वेकलेट म्हणजे काय?

वेकलेट हे एक असे ऑनलाइन साधन आहे जे वापरकर्त्यांना विविध प्रकारची डिजिटल माहिती जसे की, लेख, व्हिडिओ, ब्लॉग पोस्ट, सोशल मीडिया पोस्ट, पॉडकास्ट, चित्रे आणि पीडीएफ फाइल्स एकाच ठिकाणी 'कलेक्शन' (Collection) स्वरूपात जतन आणि संघटित करण्यास मदत करते. या कलेक्शनला 'वेक' (Wake) असेही म्हटले जाते. हे कलेक्शन खाजगी ठेवता येते किंवा इतरांसोबत एका लिंकद्वारे शेअर करता येते.

शिक्षकांसाठी वेकलेटचा उपयोग

शिक्षक वर्गातील अध्यापन अधिक प्रभावी आणि सुनियोजित करण्यासाठी वेकलेटचा अनेक प्रकारे वापर करू शकतात:

- डिजिटल रिसोर्स बँक तयार करणे:** शिक्षक प्रत्येक विषयासाठी किंवा धड्यासाठी स्वतंत्र कलेक्शन तयार करू शकतात. यामध्ये ते आवश्यक व्हिडिओ, वेबसाइट्सच्या लिंक्स, गुगल ड्राइव्हवरील फाइल्स आणि फोटो एकत्र ठेवू

शकतात. यामुळे विद्यार्थ्यांना सर्व शैक्षणिक साहित्य एकाच ठिकाणी उपलब्ध होते.

- पाठ नियोजन (Lesson Planning):** धडा शिकवण्यापूर्वी त्याचे नियोजन करण्यासाठी शिक्षक एक वेकलेट कलेक्शन तयार करू शकतात. यामध्ये धड्याची उद्दिष्टे, आवश्यक साहित्य, व्हिडिओ आणि मूल्यमापनासाठीच्या चाचण्या यांचा समावेश करता येतो.
- माहितीपूर्ण वृत्तपत्रे (Newsletters):** शाळेतील किंवा वर्गातील घडामोडी, सूचना आणि विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीची माहिती पालकांपर्यंत पोहोचवण्यासाठी पारंपरिक पद्धतीऐवजी वेकलेटमध्ये आकर्षक आणि माहितीपूर्ण वृत्तपत्रे तयार करता येतात. यामध्ये फोटो आणि व्हिडिओंचा समावेश करता येत असल्याने ते अधिक प्रभावी ठरते.
- व्यावसायिक विकास (Professional Development):** शिक्षक स्वतःच्या व्यावसायिक विकासासाठी उपयुक्त असलेले ऑनलाइन लेख, वेबिनार आणि इतर संसाधने एकाच ठिकाणी जतन करून ठेवू शकतात. तसेच, इतर शिक्षकांसोबत ज्ञानाचे आदान-प्रदान करण्यासाठी हे कलेक्शन शेअर करू शकतात.

विद्यार्थ्यांसाठी वेकलेटचे फायदे

वेकलेट विद्यार्थ्यांना केवळ माहिती मिळवण्यासाठीच नाही, तर स्वतःला सर्जनशीलपणे व्यक्त करण्यासाठी एक उत्तम व्यासपीठ उपलब्ध करून देते:

- डिजिटल पोर्टफोलिओ (Digital Portfolio):** विद्यार्थी वर्षभरात केलेले प्रकल्प, गृहपाठ, मिळवलेली प्रमाणपत्रे आणि इतर शैक्षणिक कार्यांचा एक प्रभावी डिजिटल पोर्टफोलियो तयार करू शकतात. यामुळे त्यांना स्वतःच्या प्रगतीचा आढावा घेणे सोपे जाते.
- प्रकल्प-आधारित शिक्षण (Project-Based Learning):** एखाद्या प्रकल्पासाठी आवश्यक असलेली सर्व माहिती जसे की, संदर्भ, चित्रे, व्हिडिओ आणि संशोधन अहवाल विद्यार्थी एकाच वेकलेट कलेक्शनमध्ये संघटित करू शकतात. गटात काम करत असल्यास, अनेक विद्यार्थी एकाच कलेक्शनवर एकत्र काम करू शकतात, ज्यामुळे सांघिक भावना वाढीस लागते.
- सर्जनशील गृहपाठ (Creative Assignments):** शिक्षक विद्यार्थ्यांना निबंध लिहिण्याऐवजी एखाद्या विषयावर वेकलेट कलेक्शन तयार करायला सांगू शकतात. यामध्ये विद्यार्थी विविध प्रकारच्या मीडियाचा वापर करून आपली सर्जनशीलता दाखवू शकतात.
- डिजिटल नागरिकत्व आणि संशोधन कौशल्ये:** माहितीचे संकलन आणि संघटन कसे करावे, तसेच योग्य माहितीचा स्रोत कसा निवडावा हे विद्यार्थी वेकलेटच्या माध्यमातून शिकतात. यामुळे त्यांच्यात जबाबदार डिजिटल नागरिकत्वाची आणि संशोधन कौशल्यांची वाढ होते.

शाळा प्रशासनासाठी उपयोग

केवळ शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांसाठीच नाही, तर शाळा प्रशासनासाठीही वेकलेट उपयुक्त आहे. शाळा आपल्या महत्त्वाच्या सूचना, कार्यक्रम, प्रवेश प्रक्रियेची माहिती आणि इतर संसाधने एकाच मुख्य वेकलेट कलेक्शनमध्ये एकत्रित करून पालक आणि विद्यार्थ्यांसोबत शेअर करू शकते.

थोडक्यात सांगायचे झाल्यास, वेकलेट हे एक बहुपयोगी आणि सोपे साधन आहे जे शिक्षण प्रक्रियेला अधिक आकर्षक, संघटित आणि प्रभावी बनवते. त्याचा वापर करून शिक्षक आणि विद्यार्थी डिजिटल शिक्षणाच्या जगात एक नवी झेप घेऊ शकतात.

एखाद्या संशोधनाची यशस्विता ही केवळ निष्कर्ष काढण्यापुरती मर्यादित नसते, तर त्या संशोधनातून मिळालेले ज्ञान किती उपयुक्त, विश्वसनीय आणि व्यावहारिक आहे यावर अवलंबून असते. 'वेकलेट'च्या (Wakelet) शैक्षणिक वापरावर केलेल्या संशोधनाची यशस्विता मोजण्यासाठी खालील प्रमुख निकष वापरले जातात:

1. उद्दिष्टांची पूर्तता (Achievement of Objectives):

संशोधनाची सर्वात पहिली आणि महत्त्वाची यशस्विता म्हणजे ठरवलेली उद्दिष्टे पूर्ण करणे.

- **स्पष्ट उत्तरे मिळवणे:** संशोधनाच्या सुरुवातीला जे प्रश्न (उदा. वेकलेटमुळे विद्यार्थ्यांची सर्जनशीलता वाढते का? किंवा शिक्षकांचा वेळ वाचतो का?) निश्चित केले होते, त्यांची आकडेवारी आणि पुराव्यांच्या आधारे स्पष्ट आणि समाधानकारक उत्तरे मिळाली आहेत का?
- **गृहितकांची तपासणी (Hypothesis Testing):** संशोधकाने मांडलेली गृहितके (उदा. "वेकलेटच्या वापरामुळे विद्यार्थ्यांचे गुण वाढतील") योग्य ठरली की अयोग्य, हे पुराव्यानिशी सिद्ध झाले आहे का?

2. निष्कर्षाची विश्वसनीयता आणि वैधता (Reliability and Validity of Findings):

- **विश्वसनीयता:** हे संशोधन पुन्हा त्याच परिस्थितीत केले गेले, तर साधारणपणे सारखेच निष्कर्ष मिळतील का? यासाठी वापरलेली माहिती संकलनाची साधने (उदा. प्रश्नावली, मुलाखत) विश्वसनीय असणे आवश्यक आहे.
- **वैधता:** संशोधनातून जे निष्कर्ष काढले आहेत, ते खरोखरच संशोधनाच्या विषयाशी (वेकलेटच्या वापराशी) संबंधित आहेत की इतर बाह्य घटकांमुळे प्रभावित झाले आहेत? उदाहरणार्थ, विद्यार्थ्यांची प्रगती केवळ वेकलेटमुळे झाली की त्याचवेळी इतर शैक्षणिक उपक्रमांचाही त्यात वाटा होता, हे तपासणे महत्त्वाचे आहे.

3. व्यावहारिक उपयोगिता आणि प्रभाव (Practical Utility and Impact):

संशोधन केवळ कागदावर न राहता त्याचा प्रत्यक्ष वापर होणे, हे त्याच्या यशस्वितेचे मोठे गमक आहे.

- **शैक्षणिक धोरणात बदल:** या संशोधनाच्या निष्कर्षांमुळे शाळा प्रशासनाला किंवा शिक्षण मंडळाला डिजिटल साधनांच्या वापराविषयी धोरणात्मक निर्णय घेण्यासाठी मदत झाली का?
- **शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांसाठी उपयुक्तता:** संशोधनातून मिळालेल्या माहितीचा वापर करून शिक्षक आपल्या अध्यापन पद्धतीत सुधारणा करू शकले का? विद्यार्थ्यांना नवीन आणि प्रभावी पद्धतीने शिकण्यासाठी मदत झाली का?
- **समस्यांवर उपाय:** शिक्षण प्रक्रियेतील काही विशिष्ट समस्या (उदा. विद्यार्थ्यांचा कमी सहभाग, संसाधनांची कमतरता) सोडवण्यासाठी हे संशोधन मार्गदर्शक ठरले का?

4. नवीन ज्ञानाची निर्मिती (Contribution to New Knowledge):

- या संशोधनाने 'डिजिटल शिक्षण' या विषयात काही नवीन माहितीची भर घातली आहे का?
- भविष्यातील संशोधकांना पुढील अभ्यासासाठी काही नवीन दिशा किंवा विषय सुचवले आहेत का?

थोडक्यात, वेकलेटवरील संशोधनाची यशस्विता ही केवळ "ते उपयुक्त आहे" असे सांगण्यापुरती नाही, तर "ते किती, कसे, कोणासाठी उपयुक्त आहे आणि त्याचे सकारात्मक परिणाम

पुराव्यानिशी कसे सिद्ध करता येतात" यावर अवलंबून असते. जेव्हा एखादे संशोधन शिक्षण क्षेत्रातील भागधारकांना (विद्यार्थी, शिक्षक, पालक, प्रशासन) ठोस आणि कृती-केंद्रित निष्कर्ष देते, तेव्हाच ते खऱ्या अर्थाने यशस्वी मानले जाते.

'वेकलेट'च्या (Wakelet) शैक्षणिक वापरावर संशोधन करण्यासाठी किंवा माहिती मिळवण्यासाठी विविध प्रकारच्या संदर्भ ग्रंथांचा आणि साधनांचा वापर करता येतो. जरी 'वेकलेट' हे एक आधुनिक डिजिटल साधन असल्यामुळे त्यावर पारंपरिक स्वरूपातील छापील ग्रंथ कमी असले तरी, डिजिटल संसाधने, शोधनिबंध आणि शैक्षणिक तंत्रज्ञानावरील पुस्तके अत्यंत उपयुक्त ठरू शकतात.

खाली काही संदर्भ दिलेले आहेत, जे या विषयावर अधिक माहिती मिळवण्यासाठी उपयुक्त ठरतील:

1. शैक्षणिक तंत्रज्ञानावरील पुस्तके (Books on Educational Technology):

ही पुस्तके थेट 'वेकलेट'वर नसली तरी, वर्गात डिजिटल साधनांचा वापर कसा करावा, याची सैद्धांतिक आणि व्यावहारिक माहिती देतात.

- **"शैक्षणिक तंत्रज्ञान आणि व्यवस्थापन":** डॉ. सुलभा वि. कुलकर्णी आणि डॉ. श्रीकांत अ. जोशी. (हे पुस्तक शैक्षणिक तंत्रज्ञानाची मूलभूत माहिती देते.)
- **"The Modern Classrooms: A Guide to Personalized, Mastery-Based, and Blended Learning"** - By Kareem Farah and Zach Rondot. (या पुस्तकात वेकलेटसारख्या साधनांचा वापर करून आधुनिक वर्ग कसे तयार करावे, याची माहिती मिळते.)
- **"Educational Technology: A Definition with Commentary"** - Edited by A. Januszewski and Michael Molenda. (शैक्षणिक तंत्रज्ञानाच्या संकल्पना आणि व्याख्या समजून घेण्यासाठी उपयुक्त.)
- **"Digital Learning: The Key Concepts"**: By Frank R.ginas and R. Janakiraman. (डिजिटल शिक्षणातील महत्त्वाच्या संकल्पना स्पष्ट करणारे पुस्तक.)

2. शोधनिबंध आणि लेख (Research Papers and Articles):

'Google Scholar', 'ResearchGate', 'Academia.edu' यांसारख्या वेबसाइट्सवर 'Wakelet in education', 'digital curation in classroom', 'using Wakelet for student engagement' अशा कीवर्डने शोध घेतल्यास अनेक शोधनिबंध मिळू शकतात.

काही उदाहरणे:

- **"The Use of Wakelet Application to Foster Students' Engagement in Online Learning"**: अनेक संशोधकांनी या विषयावर शोधनिबंध लिहिले आहेत, जे ऑनलाईन उपलब्ध आहेत.
- **"Student-Created Digital Curation Projects in the College Classroom"**: यामध्ये वेकलेटसारख्या क्युरेशन साधनांच्या वापराचे फायदे चर्चिते आहेत.
- **"Exploring the Role of Wakelet as an E-Portfolio Tool for EFL Students' Writing"**: ई-पोर्टफोलिओ म्हणून वेकलेटच्या वापरावरील अभ्यास.

3. वेकलेटचे अधिकृत स्रोत (Official Wakelet Resources):

वेकलेटच्या वापराविषयीची सर्वात अचूक आणि व्यावहारिक माहिती त्यांच्या अधिकृत वेबसाइट आणि ब्लॉगवर उपलब्ध आहे.

- **Wakelet Blog:** wakelet.com/blog - यावर शिक्षकांसाठी आणि विद्यार्थ्यांसाठी वेकलेट कसे वापरावे, यावर अनेक लेख आणि कल्पना (ideas) उपलब्ध आहेत.
 - **Wakelet Community:** community.wakelet.com - जगभरातील शिक्षक आपले अनुभव आणि वेकलेट कलेक्शन्स येथे शेअर करतात. हा माहितीचा खूप मोठा आणि उपयुक्त स्रोत आहे.
 - **Wakelet Help Center:** help.wakelet.com - वेकलेट कसे वापरावे, याबद्दलच्या सर्व प्रश्नांची उत्तरे येथे मिळतात.
4. **ऑनलाइन शैक्षणिक वेबसाइट्स आणि ब्लॉग (Online Educational Websites and Blogs):**
- अनेक शिक्षण-तंत्रज्ञान तज्ञ त्यांच्या ब्लॉग आणि वेबसाइटवर वेकलेटच्या वापराविषयी माहिती देतात.
- **Edutopia:** www.edutopia.org - या वेबसाइटवर शैक्षणिक तंत्रज्ञानावर अनेक लेख मिळतील.
 - **Cult of Pedagogy:** www.cultofpedagogy.com - जेनिफर गोन्झालेझ यांच्या या ब्लॉगवर अनेक डिजिटल साधनांवर सखोल माहिती उपलब्ध असते.
 - **Teacher-focused Blogs:** अनेक शिक्षक स्वतःचे अनुभव ब्लॉगद्वारे शेअर करतात, जे गुगलवर सहज शोधता येतात.

हे सर्व संदर्भ 'वेकलेट'च्या शैक्षणिक उपयुक्ततेचा अभ्यास करण्यासाठी आणि त्यावर आधारित संशोधन करण्यासाठी एक भक्कम पाया उपलब्ध करून देतात

संदर्भ

1. alicekeeler.com
2. edtechimpact.com
3. educatorstechnology.com
4. wakelet.com